

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๓ “รุ่งอรุณแห่งสันติภาพ”

บทบาทครูสังคมศึกษากับการสร้างพลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์ The Role of Social Studies Teachers in Promoting Good Citizenship in the Era of Artificial Intelligence (AI)

1. พระวิฑูรย์ ปภัสสรญาโณ (โกฏินกรรจ์)*, 2. วรวิทย์ นิตะศิลป์

1. Phra Witawat Kochakan, 2. Woravit Nithedsilp

1. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา¹

2. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่²

1. Mahamakut Buddhist University Lanna Campus

2. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Author E-Mail: witawat.koc@mbu.ac.th*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษาในการสร้างพลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของการศึกษาและสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยี AI ซึ่งส่งผลต่อวิถีการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การใช้ข้อมูล และการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้เรียน บทความชี้ให้เห็นว่า พลเมืองที่ดีในยุค AI ไม่ได้หมายถึงเพียงผู้ที่ปฏิบัติตามกฎหมายหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทางสังคม มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ รู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี สามารถตรวจสอบข้อมูล ตระหนักถึงข้อจำกัดของ AI และใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม ครูสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ผู้ปลูกฝังคุณธรรมดิจิทัล และผู้ชี้นำการใช้ AI อย่างรับผิดชอบ แนวทางการจัดการเรียนรู้ควรเน้นการเชื่อมโยงเนื้อหาสังคมศึกษากับสถานการณ์จริง การใช้ปัญหาเป็นฐาน การอภิปรายเชิงประชาธิปไตย การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการจัดโครงการพลเมืองดิจิทัล องค์ความรู้จากบทความสรุปเป็น SCAI Citizenship Learning Model ประกอบด้วย Social Understanding, Critical AI Literacy, AI Ethics และ Civic Participation เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีที่มีความรู้ คุณธรรม และสามารถใช้ AI เพื่อสร้างประโยชน์ต่อสังคมอย่างสร้างสรรค์

คำสำคัญ: 1. ครูสังคมศึกษา; 2. พลเมืองดี; 3. ปัญญาประดิษฐ์; 4. พลเมืองดิจิทัล; 5. การจัดการเรียนรู้

Abstract

This academic article aims to present the role of social studies teachers in promoting good citizenship in the era of Artificial Intelligence (AI). It analyzes the transformation of education and society influenced by AI technology, which affects learners' ways of learning, communication, work, information use, and social participation. The article emphasizes that good citizenship in the AI era does not merely refer to obeying laws or living peacefully with others, but also involves social knowledge, morality, responsibility, media and technology literacy, the ability to

verify information, awareness of AI limitations, and ethical use of technology. Social studies teachers therefore play a significant role as learning designers, facilitators of critical thinking, cultivators of digital ethics, and guides for the responsible use of AI. Learning management should emphasize the connection between social studies content and real-life situations, problem-based learning, democratic discussion, digital media literacy, and digital citizenship projects. The body of knowledge derived from this article is summarized as the SCAI Citizenship Learning Model, consisting of Social Understanding, Critical AI Literacy, AI Ethics, and Civic Participation. This model aims to develop learners into good citizens who possess knowledge, morality, and the ability to use AI creatively for the benefit of society.

Keywords: 1. Social Studies Teachers; 2. Good Citizenship; 3. Artificial Intelligence; 4. Digital Citizenship; 5. Learning Management.

บทนำ

ในยุคปัญญาประดิษฐ์ หรือ Artificial Intelligence: AI เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อการเรียนรู้ การทำงาน การสื่อสาร และการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างกว้างขวาง การศึกษาจึงไม่อาจมุ่งเพียงการถ่ายทอดความรู้ตามเนื้อหาในตำราเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยี ตลอดจนมีคุณธรรมและความรับผิดชอบในการใช้ AI อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การขยายตัวของ AI มิได้จำกัดอยู่เพียงระบบการเรียนรู้หรือการทำงานเชิงข้อมูลเท่านั้น แต่ยังปรากฏชัดในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะและสื่อดิจิทัล โดย AI Art Generators สามารถสร้างภาพหรือผลงานที่ซับซ้อนได้จากคำสั่งข้อความของผู้ใช้ ทำให้การสร้างสรรคเนื้อหาดิจิทัลเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ลดข้อจำกัดด้านทักษะเฉพาะทาง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทั่วไปสามารถทดลองสร้างงานเชิงความคิดได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังนำไปสู่คำถามด้านความเป็นต้นฉบับ ผู้สร้างสรรค์ และบทบาทของมนุษย์ในยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นประเด็นที่การศึกษาต้องนำมาพิจารณาควบคู่กัน (Phra Athiwat Thammawatsiri et al., 2025)

UNESCO ระบุว่า AI มีศักยภาพในการสนับสนุนการเรียนรู้และเพิ่มโอกาสทางการศึกษา แต่การนำ AI มาใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงความเสมอภาค จริยธรรม และการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Miao, Holmes, Huang, & Zhang, 2021) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้แนวคิดเรื่องพลเมืองที่ดี ต้องได้รับการตีความให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ พลเมืองในยุค AI ไม่ใช่เพียงผู้ที่ปฏิบัติตามกฎหมายหรืออยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้เท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ที่สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ เคารพสิทธิของผู้อื่น รับผิดชอบต่อข้อมูลข่าวสาร และมีส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมทั้งในพื้นที่จริงและพื้นที่ดิจิทัล Council of Europe อธิบายว่า พลเมืองดิจิทัลต้องมีความสามารถในการมีส่วนร่วมในสังคมออนไลน์และออฟไลน์อย่างสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ และยึดหลักประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และหลักนิติธรรม (Richardson & Milovidov, 2019)

ในบริบทของประเทศไทย แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 มุ่งพัฒนาคนไทยให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ขณะที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดให้

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๓ “รุ่งอรุณแห่งสันติภาพ”

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีบทบาทในการพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ ในฐานะสมาชิกของสังคม มีคุณธรรม เข้าใจการเปลี่ยนแปลง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ด้วยเหตุนี้ ครูสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างพลเมืองที่ดีในยุค ปัญญาประดิษฐ์ เพราะวิชาสังคมศึกษาเกี่ยวข้องโดยตรงกับหน้าที่พลเมือง ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน กฎหมาย วัฒนธรรม ศาสนา คุณธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคม ครูสังคมศึกษาจึงไม่ควรทำหน้าที่เพียงผู้ ถ่ายทอดเนื้อหา แต่ควรเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงประเด็น AI กับชีวิตจริงของผู้เรียน เช่น ข่าวปลอม ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล อคติของอัลกอริทึม จริยธรรมในการใช้ AI และผลกระทบของเทคโนโลยีต่อสังคม

นอกจากนี้ ครูจำเป็นต้องพัฒนาความสามารถในการบูรณาการเนื้อหา วิสัยทัศน์ และเทคโนโลยีอย่าง เหมาะสม แนวคิด TPACK ชี้ว่า ครูยุคใหม่ต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านเนื้อหา ศาสตร์การสอน และเทคโนโลยี เพื่อใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Mishra & Koehler, 2006) ดังนั้น บทบาทวิชาการเรื่องนี้จึงมุ่งเสนอให้เห็นว่า ครูสังคมศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมือง ที่มีความรู้ มีคุณธรรม รู้เท่าทัน AI และสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยอย่างรับผิดชอบ

แนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์

พลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์ หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ คุณธรรม จริยธรรม และ ความสามารถในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี โดยเฉพาะ AI ซึ่งเข้ามามีอิทธิพล ต่อการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม พลเมืองในยุคนี้จึงมิได้เป็นเพียงผู้ ปฏิบัติตามกฎหมายหรือทำหน้าที่ของตนในสังคมเท่านั้น แต่ต้องเป็นผู้ที่สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน มี ความรับผิดชอบต่อผลกระทบของการกระทำทั้งในโลกจริงและโลกดิจิทัล รวมทั้งสามารถมีส่วนร่วมในการ พัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ แนวคิดเรื่องพลเมืองที่ดีมีพื้นฐานจากการเป็นสมาชิกของสังคมที่ตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ UNESCO อธิบายว่า การศึกษาความ เป็นพลเมืองโลกควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่น ประเทศ และโลก มีความ รับผิดชอบต่อสังคม เคารพความหลากหลาย และสามารถมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างสันติ (UNESCO, 2015) แนวคิดนี้มีความสำคัญในยุค AI เพราะเทคโนโลยีทำให้ผู้คนเชื่อมโยงกันอย่างไร้พรมแดน ข้อมูล ข่าวสาร และการตัดสินใจของแต่ละบุคคลสามารถส่งผลกระทบต่อผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว

ในขณะเดียวกัน พลเมืองที่ดีในยุค AI ต้องเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีความสามารถในการใช้สื่อและ เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ Council of Europe ระบุว่า พลเมืองดิจิทัลคือผู้ที่สามารถมีส่วนร่วมในชุมชน ออนไลน์และออฟไลน์ได้อย่างสร้างสรรค์ ปลอดภัย มีความรับผิดชอบต่อ และเคารพหลักประชาธิปไตย สิทธิ มนุษยชน และหลักนิติธรรม (Richardson & Milovidov, 2019) ดังนั้น การเป็นพลเมืองดิจิทัลจึงไม่ใช่เพียง การใช้เครื่องมือออนไลน์เป็น แต่รวมถึงการรู้เท่าทันข่าวปลอม การเคารพข้อมูลส่วนบุคคล การไม่ละเมิดสิทธิ ผู้อื่น การใช้ภาษาอย่างเหมาะสม และการมีจริยธรรมในการแบ่งปันข้อมูล ซึ่งเมื่อ AI เข้ามามีบทบาทมากขึ้น พลเมืองที่ดีต้องมีทักษะสำคัญเพิ่มเติม ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบแหล่งที่มา การเข้าใจ ข้อจำกัดของ AI การตระหนักถึงอคติของอัลกอริทึม และการใช้ AI อย่างไม่ละเมิดคุณค่าความเป็นมนุษย์ UNESCO เสนอว่า การพัฒนาและใช้ AI ควรอยู่บนหลักสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความโปร่งใส ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบต่อ (UNESCO, 2021) หลักการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า พลเมืองยุค AI ต้องไม่

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๓ “รุ่งอรุณแห่งสันติภาพ”

ยอมรับผลลัพธ์จากเทคโนโลยีโดยปราศจากการตรวจสอบ แต่ต้องใช้เหตุผล จริยธรรม และความรับผิดชอบ ประกอบการตัดสินใจเสมอ

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นผู้เรียนในระบบการศึกษาเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจาก AI โดยตรง UNICEF เน้นว่า AI สำหรับเด็กควรยึดหลักสิทธิเด็ก ความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัว ความเสมอภาค และการส่งเสริมพัฒนาการที่ดีของเด็ก (UNICEF, 2021) ดังนั้น การสร้างพลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์จึงต้องเริ่มจากการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาให้ผู้เรียนรู้จักใช้ AI เพื่อการเรียนรู้ การสืบค้น การสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหา ขณะเดียวกันต้องตระหนักถึงความเสี่ยง เช่น การคัดลอกผลงาน การใช้ข้อมูลเท็จ การพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป และการละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น

กล่าวโดยสรุป พลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์คือผู้ที่มีความรู้ทางสังคม มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีทักษะดิจิทัล และมีวิจรณ์ญาณต่อการใช้ AI สามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างเคารพสิทธิ เสรีภาพ และความแตกต่าง รวมทั้งใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างประโยชน์แก่ตนเอง ชุมชน และสังคมโดยรวม แนวคิดนี้จึงเป็นฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพราะวิชาสังคมศึกษามีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่รู้เท่าทันโลก เข้าใจสังคม และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมในยุคที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การเปลี่ยนแปลงของการศึกษาและสังคมในยุค AI

ในยุคปัญญาประดิษฐ์ หรือ Artificial Intelligence: AI เป็นช่วงเวลาและเทคโนโลยีเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านการเรียนรู้ การทำงาน เศรษฐกิจ การสื่อสาร และความสัมพันธ์ทางสังคม AI มิได้เป็นเพียงเครื่องมือคำนวณหรือระบบอัตโนมัติเท่านั้น แต่สามารถประมวลผลข้อมูลจำนวนมาก วิเคราะห์แนวโน้ม สร้างเนื้อหา สนับสนุนการตัดสินใจ และตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งในมิติของสังคมสร้างสรรค์ เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI ได้เปลี่ยนแปลงวิถีที่มนุษย์คิด สร้าง แบ่งปัน และบริโภค ผลงานทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง ศิลปินและผู้สร้างสรรค์ในยุคปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่กับเครื่องมือแบบดั้งเดิมเท่านั้น แต่สามารถใช้ซอฟต์แวร์ดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ ความจริงเสมือน และความจริงเสริม เพื่อขยายรูปแบบการแสดงออก สร้างประสบการณ์ใหม่ และเข้าถึงผู้ชมในระดับโลกได้มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นว่า AI เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศทางสังคมที่ส่งผลต่อทั้งเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเรียนรู้ และการสื่อสารของมนุษย์ (Phra Athiwat Thammawatsiri et al., 2024)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้สังคมเข้าสู่ระบบนิเวศใหม่ที่ข้อมูลและเทคโนโลยีกลายเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนชีวิตประจำวันและโครงสร้างทางสังคม ส่วนในด้านการศึกษา AI ทำให้รูปแบบการเรียนรู้เปลี่ยนจากการเรียนแบบเดียวกันทั้งหมดไปสู่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลมากขึ้น ผู้เรียนสามารถใช้ AI เพื่อค้นคว้าข้อมูล ฝึกทักษะ สรุปความรู้ แปลภาษา สร้างสื่อการเรียนรู้ และรับข้อเสนอแนะเบื้องต้นได้ทันที ขณะเดียวกัน ครูสามารถใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยออกแบบกิจกรรม วิเคราะห์ผู้เรียน และพัฒนาสื่อการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของชั้นเรียน UNESCO ระบุว่า AI มีศักยภาพในการส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษา การจัดการเรียนรู้เฉพาะบุคคล และการพัฒนาระบบบริหารการศึกษา แต่ต้องใช้ภายใต้หลักความเสมอภาค จริยธรรม และการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Miao, Holmes, Huang, & Zhang, 2021)

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๓ “รุ่งอรุณแห่งสันติภาพ”

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาในยุค AI ไม่ได้มีเพียงด้านบวกเท่านั้น แต่ยังมีความท้าทายหลายประการ เช่น ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี ความน่าเชื่อถือของข้อมูล การละเมิดลิขสิทธิ์ การคัดลอกผลงาน การพึ่งพา AI มากเกินไป และความเสี่ยงจากอคติของระบบอัลกอริทึม UNESCO จึงเสนอว่าการใช้ Generative AI ในการศึกษาและการวิจัยต้องมีแนวทางกำกับที่ชัดเจน โดยคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความปลอดภัยของข้อมูล และการคงไว้ซึ่งบทบาทสำคัญของครูและนักเรียน (Miao & Holmes, 2023)

ในระดับสังคม AI ส่งผลต่อโครงสร้างแรงงานและทักษะที่จำเป็นในอนาคต หลายอาชีพมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงจากงานซ้ำ ๆ ไปสู่งานที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาซับซ้อน การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ World Economic Forum ชี้ว่าแนวโน้มเทคโนโลยีโดยเฉพาะ AI และระบบอัตโนมัติ เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่เปลี่ยนแปลงตลาดแรงงานและทำให้ทักษะของคนทำงานต้องได้รับการพัฒนาใหม่อย่างต่อเนื่อง (World Economic Forum, 2025) ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงต้องเตรียมผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ ทักษะดิจิทัล ความสามารถในการปรับตัว และความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ OECD เสนอว่า การศึกษาสำหรับอนาคตต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยมที่ช่วยให้สามารถดำรงชีวิตและสร้างอนาคตที่ีร่วมกันได้ โดยเน้นความสามารถในการลงมือทำอย่างมีความรับผิดชอบ การคิดล่วงหน้า การสะท้อนคิด และการทำงานร่วมกับผู้อื่น (OECD, 2019) แนวคิดนี้สอดคล้องกับความจำเป็นของสังคมยุค AI ที่ผู้เรียนต้องไม่ใช่เพียงผู้ใช้เทคโนโลยี แต่ต้องเป็นผู้มีวิจารณญาณ เข้าใจผลกระทบของเทคโนโลยี และสามารถใช้ AI เพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม

กล่าวโดยสรุป การศึกษาและสังคมในยุค AI กำลังเปลี่ยนจากระบบที่เน้นการรับความรู้ไปสู่ระบบที่เน้นการคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ และรับผิดชอบต่อผลกระทบของการใช้เทคโนโลยี AI จึงเป็นทั้งเครื่องมือแห่งโอกาสและความท้าทายของมนุษย์ ครูและสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้ออกแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้เท่าทันเทคโนโลยี มีจริยธรรม และพร้อมเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมดิจิทัล

บทบาทของครูสังคมศึกษาในการสร้างพลเมืองที่ดี

ครูสังคมศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างพลเมืองที่ดี เพราะวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นกลุ่มสาระที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม ทั้งด้านหน้าที่พลเมือง ประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน กฎหมาย ศาสนา วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระบุว่า กลุ่มสาระสังคมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลและสมาชิกของสังคม สามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อม เข้าใจการเปลี่ยนแปลง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้น ครูสังคมศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรมและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีบทบาทสำคัญดังนี้

1. ครูสังคมศึกษาเป็นผู้ปลูกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อพลเมือง ครูต้องช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการเป็นพลเมืองที่ดีมิใช่เพียงการปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น แต่รวมถึงการเคารพสิทธิของผู้อื่น การยอมรับความแตกต่าง การมีวินัย การรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แนวคิดการศึกษาความเป็นพลเมืองโลกของ UNESCO เน้นให้ผู้เรียนมี

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๓ “รุ่งอรุณแห่งสันติภาพ”

ความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างตนเอง ชุมชน ประเทศ และโลก พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบต่อสังคมและเคารพความหลากหลาย (UNESCO, 2015)

2. ครูสังคมศึกษาเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยเฉพาะในยุคปัญญาประดิษฐ์ที่ผู้เรียนต้องเผชิญข้อมูลจำนวนมาก ข่าวปลอม อคติของอัลกอริทึม และเนื้อหาที่สร้างโดย AI ครูจึงควรจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนฝึกตรวจสอบแหล่งข้อมูล เปรียบเทียบข้อเท็จจริง วิเคราะห์ผลกระทบของเทคโนโลยี และอภิปรายประเด็นทางสังคมอย่างมีเหตุผล เช่น ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล ความรับผิดชอบในการใช้ AI และจริยธรรมของการสื่อสารในโลกดิจิทัล

3. ครูสังคมศึกษาเป็นแบบอย่างด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นประชาธิปไตยในชั้นเรียน ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น รับฟังผู้อื่น เคารพกติกา และใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ การจัดชั้นเรียนเช่นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกพฤติกรรมพลเมืองผ่านประสบการณ์จริง มิใช่เพียงเรียนรู้จากเนื้อหาในหนังสือเท่านั้น

4. ครูสังคมศึกษาต้องบูรณาการเทคโนโลยีและ AI เข้ากับการเรียนรู้ที่เหมาะสม แนวคิด TPACK ซึ่งว่าครูควรมีความเข้าใจร่วมกันระหว่างเนื้อหาวิชา วิธีสอน และเทคโนโลยี เพื่อใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีความหมาย ไม่ใช่ใช้เพียงเพื่อความทันสมัย (Mishra & Koehler, 2006) ดังนั้น ครูสังคมศึกษาควรใช้ AI เป็นเครื่องมือส่งเสริมการคิด การค้นคว้า และการสร้างสรรค์ พร้อมทั้งสอนให้ผู้เรียนรู้เท่าทันข้อจำกัดของ AI

กล่าวโดยสรุป ครูสังคมศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างพลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้ปลูกฝังคุณธรรม ผู้ส่งเสริมประชาธิปไตย และผู้พัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้เรียน หากครูสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาสังคมศึกษากับชีวิตจริงและเทคโนโลยี AI ได้อย่างเหมาะสม ผู้เรียนจะเติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรู้ มีคุณธรรม รู้เท่าทันเทคโนโลยี และรับผิดชอบต่อสังคม

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองยุค AI

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองยุคปัญญาประดิษฐ์ ควรมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทางสังคมควบคู่กับทักษะการคิดวิเคราะห์ คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ เนื่องจากวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ในฐานะสมาชิกของสังคม เข้าใจการเปลี่ยนแปลง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้น การเรียนรู้สังคมศึกษาในยุค AI จึงไม่ควรเน้นการท่องจำเนื้อหาเพียงอย่างเดียว แต่ควรเน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง ปัญหาสังคม และประเด็นร่วมสมัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียน มีแนวทางดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน หรือ Problem-based Learning เพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมที่เกิดจาก AI เช่น ข่าวปลอม การละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล อคติของอัลกอริทึม ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล และผลกระทบของ AI ต่ออาชีพในอนาคต การเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนฝึกตั้งคำถาม ค้นหาหลักฐาน ตรวจสอบข้อมูล และเสนอแนวทางแก้ไขอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับแนวคิดของ OECD ที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ เจตคติ และค่านิยม เพื่อสร้างอนาคตที่ดีร่วมกันอย่างรับผิดชอบต่อสังคม (OECD, 2019)

2. การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อ ดิจิทัล และ AI ครูควรฝึกให้ผู้เรียนตรวจสอบแหล่งข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง วิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของเนื้อหาที่ AI สร้างขึ้น และตระหนักว่า AI อาจให้ข้อมูล

ผิดพลาดหรือมีอคติได้ UNESCO เสนอว่าการใช้ Generative AI ในการศึกษาและการวิจัยต้องคำนึงถึงความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความปลอดภัยของข้อมูล และการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Miao & Holmes, 2023) ดังนั้น ครูสังคมศึกษาควรสอนให้ผู้เรียนใช้ AI เป็นเครื่องมือช่วยคิด ไม่ใช่เครื่องมือแทนการคิด

3. การจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายและการเรียนรู้เชิงประชาธิปไตย ครูควรเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น รับฟังเหตุผลของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง และใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ เช่น การอภิปรายเรื่อง ควรใช้ AI ในการตัดสินใจหรือไม่ หรือ AI ควรมีบทบาทในการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานเพียงใด กิจกรรมเช่นนี้ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะพลเมือง การใช้เหตุผล และความรับผิดชอบต่อสังคม

4. การจัดกิจกรรมโครงงานพลเมืองดิจิทัล โดยให้ผู้เรียนใช้ AI และเทคโนโลยีในการสำรวจปัญหาชุมชน วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอแนวทางแก้ไข เช่น โครงงานรณรงค์รู้เท่าทันข่าวปลอม โครงงานส่งเสริมมารยาทดิจิทัล หรือโครงงานใช้ AI เพื่อสรุปข้อมูลท้องถิ่นอย่างรับผิดชอบ แนวทางนี้สอดคล้องกับการศึกษาความเป็นพลเมืองโลกที่มุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมแก้ปัญหาสังคม เคารพความหลากหลาย และรับผิดชอบต่อส่วนรวม (UNESCO, 2015)

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองยุค AI ควรเน้นการเชื่อมโยงความรู้ทางสังคมกับสถานการณ์จริง ใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ จริยธรรมดิจิทัล และการมีส่วนร่วมทางสังคม ครูสังคมศึกษาจึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงใช้เทคโนโลยีได้ แต่สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างประโยชน์แก่ตนเอง ชุมชน และสังคมประชาธิปไตยอย่างรับผิดชอบ

องค์ความรู้จากการศึกษา

ภาพที่ 1 SCAI Citizenship Learning Model: กรอบการพัฒนาพลเมืองดีในยุคปัญญาประดิษฐ์

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๔ และระดับนานาชาติครั้งที่ ๓ “รุ่งอรุณแห่งสันติภาพ”

องค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้สรุปเป็น SCAI Citizenship Learning Model หรือ “กรอบการพัฒนาพลเมืองดีในยุค AI” โดยมุ่งเน้นบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ทางสังคม รู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ มีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี และสามารถมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างรับผิดชอบ โมเดลนี้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ S: Social Understanding การเข้าใจสังคม สิทธิ หน้าที่ ประชาธิปไตย และการอยู่ร่วมกับความแตกต่าง, C: Critical AI Literacy การรู้เท่าทัน AI ตรวจสอบข้อมูล ข่าวปลอม และอคติของอัลกอริทึม, A: AI Ethics การใช้ AI อย่างมีจริยธรรม เคารพสิทธิเสรีภาพ ความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ I: Civic Participation การใช้ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อมีส่วนร่วมแก้ปัญหาและสร้างประโยชน์ต่อชุมชน

ดังนั้น ครูสังคมศึกษาจึงมีบทบาทเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ ผู้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ผู้ปลูกฝังคุณธรรมดิจิทัล และผู้ชี้แนะการใช้ AI อย่างรับผิดชอบ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีที่มีความรู้ คุณธรรม และพร้อมดำรงชีวิตในสังคมยุคปัญญาประดิษฐ์อย่างสร้างสรรค์

สรุป

บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ครูสังคมศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างพลเมืองที่ดีในยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยใช้เพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังคม สิทธิ หน้าที่ ประชาธิปไตย และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีคุณธรรม ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้เท่าทัน AI สามารถตรวจสอบข้อมูล ใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม และมีส่วนร่วมสร้างประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น การเรียนรู้สังคมศึกษาจึงเป็นพื้นที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีที่มีความรู้ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. https://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด. <https://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540>
- Miao, F., & Holmes, W. (2023). *Guidance for generative AI in education and research*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
- Miao, F., Holmes, W., Huang, R., & Zhang, H. (2021). *AI and education: Guidance for policy-makers*. UNESCO. <https://doi.org/10.54675/PCSP7350>
- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x>
- OECD. (2019). *OECD Learning Compass 2030: A series of concept notes*. OECD Future of Education and Skills 2030. <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/>

projects/edu/education-2040/1-1-learning-compass/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf

Phra Athiwat Thammawatsiri, Phisit Kotsupho, Boonchuay Doojai, Phatcharabot Rittem, & Phra Witawat Kochakan. (2025). *Creating digital art by AI art generators*. *Lanna Journal of Buddhist Studies and Cultures*, 7(1), 1–14.

Phra Athiwat Thammawatsiri, Phisit Kotsupho, Phatcharabot Rittem, Phra Witawat Kochakan, Taviz Tatnormjit, & Lipikorn Makaew. (2024). *The digital arts creation in the modern world's innovation*. *Lanna Journal of Buddhist Studies and Cultures*, 6(1), 906–926.

Richardson, J., & Milovidov, E. (2019). *Digital citizenship education handbook*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/16809382f9>

UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993>

UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455>

UNICEF. (2021). *Policy guidance on AI for children*. UNICEF Office of Global Insight and Policy. <https://www.unicef.org/innocenti/media/1341/file/UNICEF-Global-Insight-policy-guidance-AI-children-2.0-2021.pdf>

World Economic Forum. (2025). *The future of jobs report 2025*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/>